

הרב שלמה זלמן אויערבאך
 ד"ר נפתלי זאב רינגל
 ד"ר רפאל צבי שולמן
 ד"ר יעקב שכטר
 פרופ' יעקב פליישמאן

מות מוחי ע"פ ההלכה — שו"ת

שאלה:

ב"ה, י באדר שני תשנ"ב

לכבוד הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך שליט"א,

כבוד הרב,

קראנו את החלטת הפסק מתאריך י"ח מנ"א תשנ"א, האומרת שכל עוד הלב פועם, למרות שהמות כבר אינו מתפקד, אסור להוציא את הלב כי זה נקרא "שפיכות דמים".

בכנס של מדענים אורתודוקסים שנערך לאחרונה בניו-יורק, הוצג סרט שמראה כבשה שהותז ראשה יולדת טלה חי והיו כמה רופאים שטענו שכבוד הרב הגאון שינה את דעתו בקשר לפסק האמור לעיל, וכאילו כבוד הרב מאמין עכשיו שאם אפשר להראות אופן מוחלט שאין זרימת דם למוח (כולל גזע המוח) אז כבוד הרב יחשיב אדם כזה למת. לכאורה אפשר להבין שאפשר להוציא את הלב למרות שעדיין פועם.

למרות שפרופסור אברהם ס' אברהם שליט"א הקריא בכנס הנ"ל את מכתב הרב (שמתפרסם בחלק ד' של הספר "נשמת אברהם") בכל אופן הרבה רופאים אורתודוקסים עדיין נמצאים במבוכה רבה. כמו כן הרב טנדלר שליט"א טוען שיש לו בכתובים את השינוי בפסק ההלכה הזה.

לכן אנחנו החתומים מטה פונים אל כבוד הרב בבקשה רבה להבהיר את הפסק לפי השאלות הבאות:

- א. במצב שבו אפשר להראות באופן מוחלט שזרימת הדם למוח ולגזע המוח כבר נפסקה והחולה נמצא במכונת הנשימה — כדי לקיים את פעימות לבו — האם אפשר להוציא את לבו?
- ב. אם מכונת הנשימה כבר הופסקה ואין נשימה רצונית — אבל הלב עדיין פועם — האם מותר להוציא את הלב במצב כזה?

באופן מעשי יש כיום פרוצדורה שיכולה באופן מוחלט לקבוע אם יש זרימת הדם למוח והיא נקראת Cerebral Angiogram, הפרוצדורה משתמשת בצבע מיוחד אבל זה יכול לקרב המות של החולה.

יש פרוצדורות אחרות כמו: Doppler או Isotopeflow אבל הן לא אמינות במאה אחוז, ככל שהטכנולוגיה משתפרת אפשר לומר שבקרוב נשיג מאה אחוז אמינות בלי לגרום נזק לחולה. בעקבות זה חשוב לנו מאד לקבל תשובה על השאלות הללו. אנו מחכים בכליון עיניים לקבל דעת תורה בנושא זה.

בכבוד רב,

נפתלי זאב רינגל   רפאל צבי שולמן   יעקב שכטר   יעקב פליישמן

תשובה*:

ב"ה, יום כה אדר ב תשנ"ב

ישפות ה' שלו' וברכה לחבר טוב של רופאים חשובים יראים ושלמים לד' ותורתו הי"ו,

הנני בזה בתשובה קצרה וברורה לשאלותיכם כפי הנלענ"ד, במכתבכם אלי ע"י ידידנו המשותף פרופסור אברהם ס. אברהם הי"ו, אשר גם הנמוקים

* בירור מפורט יותר של שיטת הגרש"ז אויערבאך שליט"א — ראה לעיל, עמ' 10-16. — העורך.

לתשובתי מבוארים בספרו "נשמת אברהם". חולה אנוש אף לאחר שהרופאים כבר עשו כל הבדיקות כולל בדיקת זרימת הדם ומוחלט אצלם שכל המוח וגם גזע המוח כבר מתו, אעפ"י כן אם הוא עדיין מונשם ע"י מכשיר באופן מלאכותי, לפי דין תוה"ק עדיין דינו כספק גוסס אשר המזיז גוסס דינו ידוע כשופך דמים, וכל שכן שאין להוציא ממנו שום אבר. וכל זמן שהלב פועם אף שהפעימה היא רק בגלל מכשיר ההנשמה, אפי"ה עדיין לא יצא מכלל ספק גוסס ואסור. והדרך היחידה לשומרי תורה לדעת ברור שהתולה כבר מת הוא לדעתי רק לאחר שכבר נעשו כל הבדיקות של המוח והגזע וכבר מוחלט אצלם שכבר מתו, להפסיק אז את מכשיר ההנשמה, ואז אם הלב לא פועם כלל וכלל והוא מונח דומם כאבן, רק אז הוא נחשב כמת וכל זה הוא כפי שנודע לי מרופאים מומחים שומרי תורה שבחולה שכזה אחר המתנה של שלשים שניות בלי שום פעימת לב כלל וכלל, הם מוכנים ליתן תעודת פטירה.

ולכן בתו"ל שהחולים והרופאים רובם נכרים המתחשבים עם המדע הרפואי ואינם חוששים להזות גוסס, ולאחר שעשו כל הבדיקות של הגזע הם חושבים אותו כמת גם לפני הפסקת מכשיר ההנשמה והלב עדיין פועם, רק שם מותר לקבל השתלה ולא בא"י שהחולים והרופאים רובם יהודים אשר הם חייבים בכל חוקי תוה"ק, כל זה כתבתי רק מה שנלענ"ד אף שידוע אני שגם יש שסוברים אחרת. והנני מסיים בברכה שתשכילו היטב ותצליחו בעבודתכם החשובה ויהא ד' עמכם להביא תרף וישע לחולים וסובלים.

החותם ברעדה וביקרא דאורייתא ובכבוד רב

שלמה זלמן אויערבאך

RABBI MOSES FEINSTEIN
495 F. D. R. DRIVE
New York N. Y. 10002

Oflegon 7-1222

משה פיינשטיין
ר"ם תמורת ירושלים
כנוו יארק

כע"ח

ר"ח כסלו תשמ"ח

למע"כ ידידי הנכבד מוהר"ר דר. ש.ש.ש. בנדי שליט"א, נכרו של האי גברא
רבה, הגאון מוהר"ר **ר' לוי ברויאר** וצ"ל, ככרכא שלום וברכה וכט"ס.
אחדשה"ט

הנה נכדי, הרז"ג מוהר"ר מרדכי סענדלער שליט"א, דיבר לי כאריכות ככמה
מהספיקות והחקירות שנחחדש אצל ידידי, מחמת המסקע סערכאות הראשיות כנוא
יארק הכריעו, לקבל "מיחח המוח" כהגדרת מיחח.

למעשה, כפי ששמעתי מחחני, הרב הגאון מוהר"ר משה דוד סענדלער שליט"א,
הערכאות דק זבלו הגדרה שגם מרודף לדינא, הגדרה שקוראים "ההארכערד קריטיראני"
צנחש סטס ב"מחחך ראשו" ר"ל של אוולא, שהמוח כבר, ר"ל, ממש מחעכל.
וחנה, אף שהלב עדיין יכול לדחוף לכמה ימים, מ"ם כל זמן שאין להחולח
כוח נשימה עצמאית, נושכ כמת, וכדביארתי בחשובתי כא"מ יו"ד ח"ג סימן קל"ב.
במקרה שביח חולים, או איזה מרינה, יוחויל להחשיב כמתים גם חולים שלדינא
היים, ויחחייכו הרופא שמטפל בחולה זה, לצדות שיסלקו החולה ממכשירי נשימה,
הנה מעצם הדין, נחשב כ"חד עברא דנהרא", שהרי בלעדו, יש עור רופאית שכך
יבור, רמ"ם עריף שיסלק עצמו מטיפול החולה, ויטאר ביד הביח חולים לצדות
כרצונם.

אכל במקרה ש, חולה יהודי, מחוייב הרופא וה"ה שאר יהודים, לעשות כל שכיכלחט
לחצילו, אף שרק מצילו לכמה ימים, שהרי כבר הוי כגוסט, וגם אם הצלה זו
יחחייב הרופא להוציאו הון רב, לשלם למושבח המכשירי נשימה השאר סיפולן,
מחוייב כך לעשות, וכפי הגוריס של הארכת חיי שעה.
ואם יהיה איבה, יחיד מחוייבים כך לעשות גם לגויים.
ואסייט ככרכא שנוכה כקרב לקיומו כמלואו של "אני ה' רופאיך" כביאח מסיח
בדקינדו.
כירידות,

משה פיינשטיין

* מכתב שמסר הנמען, ד"ר בוגדי, בחורף תשנ"ב למשפחת סנדלר.
מכתב זה לא היה ידוע עד למסירתו, עם התעוררות הפולמוס הגדול על דעתו של הגרמ"פ
בסוגיית המות המוחי. המכתב הוכתב באידיש ע"י הגרמ"פ ותורגם ע"י התלמיד שהדפיסו, חתנו
של הרב מרדכי סוויצקי.
המכתב נקרא במלואו ע"י הגרמ"פ קודם שהוסיף עליו את חתימתו וחותמו.

משה פיינשטיין
 ר"מ תפארת ירושלים
 בנוא יארק

בע"ה

ר"ח כסלו תשמ"ה

למע"כ ידידי הנכבד מוהר"ד ד"ר ש. ש. בנדי שליט"א, נכדו של האי גברא רבה, הגאון מוהר"ד יוסף ברויאר זצ"ל, בברכת שלום וברכה וכט"ס. אחדשה"ט,

הנה נכדי, הרה"ג מרדכי טענדלער שליט"א, דיבר לי באריכות בכמה מהספיקות והחקירות שנתחדש אצל ידידי, מחמת הפסק שערכאות הראשיות בנוא יארק הכריעו, לקבל "מיתת המוח" כהגדרת מיתה.

למעשה, כפי ששמעתי מחתני, הרב הגאון מוהר"ד משה דוד טענדלער שליט"א, הערכאות רק קבלו הגדרה שגם מוצדק לדינא, הגדרה שקוראים "ההארבערד קריטיראי" שנחשב ממש כ"מחתך ראשו" ר"ל של החולה, שהמוח כבר, ר"ל, ממש מתעכל.

והנה, אף שהלב עדיין יכול לדחוף כמה ימים, מ"מ כל זמן שאין להחולה כוח נשימה עצמאית, נחשב כמת, וכדביארתי בתשובתי בא"מ יו"ד ח"ג סימן קל"ב. במקרה שאיזה בית חולים, או איזה מדינה, יתחיל להחשיב כמתים גם חולים שלדינא חיים, ויתחייבו הרופא שמטפל בחולה זה, לצוות שיסלקו החולה ממכשירי נשימה, הנה מעצם הדין, נחשב כ"חד עברא דנהרא", שהרי בלעדו, יש עוד רופאים שכך יצוו, ומ"מ עדיף שיסלק עצמו מטיפול החולה, וישאר ביד הבית חולים לצוות כרצונם.

אבל במקרה שזה חולה יהודי, מחוייב הרופא וה"ה שאר יהודים, לעשות כל שביכלתם להצילו, אף שרק מצילו לכמה ימים, שהרי כבר הוי כגוסס, וגם אם הצלה זו יתחייב הרופא להוציאו הון רב, לשלם להמשכת המכשירי נשימה ושאר טיפולן, מחוייב כך לעשות, וכפי הגדרים של הארכת חיי שעה. ואם יהיה איבה, יהיו מחוייבים כך לעשות גם לגויים.

ואסיים בברכה שנזכה בקרוב לקיומו במלואו של "אני ה' רופאיך" בביאת משיח צדקינו.

בידידות,

משה פיינשטיין

לכבוד העורך,

לאור מכתבו של הגר"מ פיינשטיין זצ"ל לד"ר בונדי הי"ו, פניתי אל הגרש"ז אויערבאך שליט"א ושאלתי לדעתו בענין זה. הגאון שליט"א כתב אלי, בי"ז באדר תשנ"ג ובר"ח מנחם-אב תשנ"ג, את המכתבים הרצ"ב והוא מסכים לפרסומם.

בכבוד רב

פרופ' אברהם ס' אברהם

הרב שלמה זלמן אויערבאך

השתלת איברים מגוף מת לחולה מסוכן

בענין השתלת איברים מגוף מת לחולה מסוכן, דעתי היא שבחול"ל בבתי חולים אשר הרופאים והחולים רובם נוכרים והם הרי מתנהגים רק לפי המדע הרפואי וחוק המדינה, ואם לפי החוק החולה נחשב למת הרי הם מיד מוציאים ממנו איברים הצריכים להשתלות, שם מותר גם לשומר תורה ומצוות לרשום עצמו בתור לקבל השתלה.

אולם בא"י שחייבים להתנהג גם לפי דין תוה"ק וכהלכה, אם החולה מונשם באופן מלאכותי ממכשיר הנשמה, גם לאחר שנתברר ע"י הבדיקות שיש לנו היום שהמות כולו מת, עדיין דינו לענין הוצאת איברים כספק גוסס. אך אעפ"י כן אמרתי שלענ"ד היות וע"י בדיקת נוצה על יד האף והוא כבר הרבה שעות ללא תנועה כי אין לו נשימה עצמאית, ומכיון שאת המכשיר רק שמו הרופאים, יש לראותו כאילו הוא רק מאריך את סוף הגסיסה ומעכב את הנשמה לצאת מן הגוף, ולכן מותר להסיר אותו ממנו.

[ואף שכן מבואר גם באגרות משה יו"ד ח"ג סי' קלב, מ"מ הואיל ובדבריו שם אפשר קצת לדחוק ולפרש אחרת, לכן נהניתי כאשר הראו לי מכתב שהגאון הנ"ל כתב לד"ר בנדי הי"ו ושם כתב ברור ומפורש שמותר. אך נלענ"ד דאף

שכתב שם "שגם מוצדק לדינא" ו"אף שהלב עדיין יכול לדחוף לכמה ימים", מ"מ חושבני שכל הביטויים הללו הם רק לענין זה שנתכוין להורות "שמותר לסלק החולה ממכשיר הנשימה", שהרי הזמן של המכתב הוא כסלו תשמ"ה אשר בכל עולם התורה דנו אז על ההשתלות אם מותר או אסור, ואילו היה דעתו שנחשב ממש כמת גם לענין הוצאת איברים, הרי פלא גדול הוא איך לא הזכיר שיש גם מצוה לקחת ממנו איברים לצורך הצלת נפשות של תולים מסוכנים. ואף שהאי גאון זצ"ל נקט בפשיטות באג"מ גם בשנת תשל"ח: דהשתלת לב היא רציחה של שתי נפשות, מ"מ במכתב זה דכתב אותו בשנת תשמ"ה לאחר שנים רבות שכבר ידע מהבדיקה החשובה, היה צריך ודאי להזכיר את זה שמותר להוציא אותם. ולכן חושבני שלא רצה כלל לסמוך על הבדיקות לעשות מעשה בקום ועשה להוציא איברים בידיים].

אך אעפ"י כן הואיל ובש"ס ופוסקים לא נזכר כלל ענין של מות מוחי, ובעיקר מפני זה שלא נראה כלל לעינים וגם לא ברור עד כמה שהבדיקה היא כבר באמת מוחלטת, לכן צריכים עדיין לחכות עד שפעיימת הלב תיפסק לגמרי ולהמתין אח"כ עוד חצי דקה, ורק אז אם הגוף מונח כאבן דומם דינו ממש כמת לכל דבר. ואת זה הנני אומר מפני שקיבלתי מכתב משלושה רופאים מומחים שומרי תורה וזה לשונם:

"אחרי שיחות רבות בינינו ורופאים אחרים בענין קביעות רגע המות, אם נעשו כל הבדיקות הדרושות המראות שאין שום נשימה עצמונית ושגזע המוח נפגע בצורה מוחלטת ולא-הפיכה, וכן בדיקות המראות שאין שום זרימת דם למוח בכלל (הבדיקות נעשו באיסור), כך שברור ומוחלט שהחולה מת מות מוחי (כל המוח כולל גזע המוח), אז אחרי שהופסק מכונת ההנשמה ועקב זה שהחולה אינו נושם כלל הלב יפסיק לפעול כעבור כמה דקות, אז 15-20 שניות אחרי שהלב הפסיק לפעום לגמרי, דעתנו היא שבאותו רגע החולה נקרא מת לכל דבר ואנו מוכנים אז לחתום על תעודת פטירה".

ברם מיד כשהרופאים החליטו על גזע המוח שכבר מת דינו ודאי כגוסס שאסור להזיז אותו אפילו זיז כלשהו כשזה לא לטובתו ולכן אותה הבדיקה החשובה שמכניסים תומר תוך הגוף לבדוק אם הדם מגיע למוח אף אם לא מזיזים ממש את הגוף גם זה אולי תמור יותר מהזזה ואסור אפילו לצורך הצלה של חולה אחר מסוכן. ואפילו אם החולה ציוה על כך בחייו חושבני דאף שמותר לאדם לסכן עצמו להצלת אחרים ממות, מ"מ רק הוא עצמו מותר לו לעשות כן אבל לא

שהרופא יעקור עכשיו איברים וספק שהוא ממש ממית אותו בידיים. ולכן היות שלצערנו לא זהירים כלל בזה בבתי חולים שבא"י לכן לא נכון לרשום עצמו כמועמד להשתלה.

ומכל מקום הנני אומר בפירוש שזה רק דעתי הפרטית, ולמעשה לא לסמוך על זה רק אם יסכימו לכך גם מגדולי התורה שבדורנו.

שלמה זלמן אויערבאך

בס"ד, לכבוד ידידי הנכבד פרופ' אברהם אברהם הי"ו

אולם לאחר זמן נודע לי שגם בחולה כזה שדברנו, אשר פעימת לבו פסקה וגם המתניו חצי דקה, יתכן שעדיין עוד חי במוח חלק הנקרא "היפתלמס" (hypothalamus) המפקד על האיברים הפנימיים של האדם, ואם שוב יצמידו לחולה את מכשיר ההנשמה ויפעילו את הלב והנשימה יוכל עוד להמשיך ולתפקד ימים רבים, וא"כ מסופקני דאפשר שמצד ההלכה לא מספיק כלל חצי דקה רק צריכים להמתין שיעור זמן שגם חלק הזה של המוח ודאי מת, הואיל ואפשר שחלק חשוב במוח עדיין חי ויכול לתפקד, ונמצא דאף שתעודת פטירה שפיר יכולים ליתן אחרי המתנה של חצי דקה כי לאחר חמש או שש דקות ודאי ימות לגמרי, אבל לא להוציא איברים. לכן הנני כותב לך בפירוש שאני חוזר ממה שכתבתי וכאילו לא אמרתי כלום.

ר"ח מנחם אב תשנ"ג

שלמה זלמן אויערבאך

הערת העורך: פירוט נוסף על דעתו של הגרש"ז אויערבאך בסוגיה זו מופיע לעיל בעמ' 13-16, בתוך סקירתו של ד"ר שטיינברג. הגרש"ז אויערבאך הביע את רצונו בפירסום סקירה זו בשיחה טלפונית עם עורך אסיא, בתחילת חורף תשנ"ג.